

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Haandbog i Verdens-Historien. Første Deel

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Haandbog i Verdens-Historien. Første Deel", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 117. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1833_518A_1-txt-shoot-idm5463.pdf (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Israels Kirke-Stat.

Efter Lovsangen ved det røde Hav, leirede Israeliterne sig i Elim ved de tolv Kilder og de halvfjerdssindstyre Palmer, men da de derfra kom ind i Ørken *Sin*, gav de *Moses* og *Aaron* knubbede Ord og sagde: det var bedre Herren havde slaaet os ihjel i Ægypten, da vi sad ved Kiød-Gryderne og havde Brød, Guds Gaver, end at I skulde føre os ud i denne Ørk at sulte ihjel tilhobe. Da sagde Herren til *Moses*: see, Jeg lader regne Brød ned fra Himlen, Dag for Dag, til Folket, mens Jeg prøver dem, om de vil holde min Lov eller ikke, og *Moses* hilste Folket fra Herren som udførte dem af Ægypten, sigende: Han har hørt eders Knur og i Aften skal I faae Kiød, og Brød i Morgen tidlig. Det skedte ogsaa; thi om Aftenen kom der en Sværm Vagteler og bedækkede Leiren, og næste Morgen, da Duggen var faldet, saaes Ørken trindt omkring bedækket, som af Riim, med noget Hvidt, der lignede Koriander og blev kaldt *Manna*, og det var Brødet fra Herren som Israel aad i Ørken, i fyrretive Aar. Siden, i Rephidim, knurrede Folket over Vand-Mangel, saa *Moses* 118sagde til Herren: hvad skal jeg gjøre ved dem, de er nær ved at stene mig, men Herren sagde: du skal tage din Stav, som du slog Floden med, og gaae med Nogle af de Ældste hen til *Horeb* og slaae paa Klippen, saa skal der komme Vand og slukke Folkets Tørst, og det Vand kaldtes siden Trætte-Vandet.

Ved den tredie Ny-Tænding efter Udgangen af Ægypten, kom Folket til *Sinai Bjerg*, og der taledes Herren til *Moses* fra Bjerget og bød ham sige til Folket: I saae hvad Jeg gjorde ved Ægypterne og Jeg løftede eder ligesom paa Ørne-Vinger op til mig, og saafremt I vil lyde min Røst og holde min Pagt, da skal I være mit Yndlings-Folk fremfor alle Andre, thi hele Jorden er min, I skal være en kongelig Præste-Slægt og et helligt Folk. Dette forelagde *Moses* alle Folkets Ældste, og hele Folket svarede eenstemmig: vi vil baade høre og gjøre Alt hvad Gud siger, og *Moses* besteg Bjerget for at bringe Gud Folkets Svar, og da han havde gientaget deres Ord, sagde Herren til ham: see, Jeg kommer til dig i *Sky-Støtten* og taler til dig i Folkets Paahør, saa de skal fæste Tro til dig evindeligt! Gak derfor ned og siig til Folket at de rense sig i Dag og i Morgen og toe deres Klæder og komme saa overmorgen frem til Bjerget, hvor Jeg vil nedstige; men sæt dem Skranker, saa de hverken kan prøve paa at bestige Bjerget eller engang røre det, thi hvem der rører det er dødsens, det være Folk eller Fæ, saa skal de stenes eller skydes.

Og Tredie-Dagen, i Morgen-Stunden, da sortnede det over Bjerget, tordnede og lynede og klang som en Kæmpe-Lur, saa Folket skjaltv i Leiren, da *Moses* førte dem ud at mødes med Herren og stillede dem op under Bjerget, og Folket sittede da de saae Røg-Skyen over Bjerget, hvor Herren nedfoer som i Lue. *Basun-Stemmen* blev nu stærk og tydelig, *Moses* taledes, og Gud svarede ham lydeligt og kaldte ham op til sig paa Bjerg-Toppen, men bød ham saa gaae ned 119igien og hindre Folket fra at formaste sig og trænge frem til Bjerget.

Da nu *Moses* var kommet ned til Folket, taledes Herren til dem som følger: Jeg er Herren din Gud, som udførte dig af Slaveriet i Ægypten, du maa ingen Guder have uden *Mig*!

Du maa ikke gjøre dig nogen Støtte eller noget Billede af hvad der er oppe i Himlen eller nede paa Jorden eller i Vandene under Jorden, at tilbede eller dyrke; thi Jeg, Herren din Gud, er en nidkiær Gud, som giengjælder blandt mine Fiender Børnene i tredie og fjerde Ledd deres Fædres Synder, men er naadig i tusinde Ledd mod mine Venner som holde mine Love!

Du maa ikke fjase med Herrens din Guds Navn, thi Herren din Gud afløser aldrig dem der fjase med Hans Navn.

Husk paa at holde Hvile-Dagen hellig! Der er sex Søgne-Dage, paa hvilke du skal gjøre alt dit Arbeide, men den syvende Dag er Hvile-Dag for Herren din Gud, og paa den skal du slet intet Arbeide gjøre, ei heller din Søn og din Daatter, din Karl og din Pige, din Oxe og dit Asen og alt dit Kvæg, ei heller den Fremmede, du huser; thi paa sex Dage gjorde Herren Himlen og Jorden og Havet og Alt hvad der er i dem og paa den syvende Dag hvilede Han, derfor har Herren velsignet den syvende Dag og helliget den.

Hold din Fader og din Moder i Ære, at det kan gaae dig vel og du kan blive gammel i det gode Land, som Herren din Gud giver dig!

Du maa ikke myrde!

Du maa ikke bryde Ægteskab!

Du maa ikke stjæle!

Du maa ikke vidne falsk om din Næste!

Du maa ikke forlange din Næstes Kone hans Huus, eller hans Jord, hans Karl eller hans Pige, hans Oxe eller hans 120Asen, eller Noget af hans Kvæg, eller Noget af din Næstes Eiendom!

Da sagde det bævende Folk til *Moses*: nei, tal du til os og lad ikke Gud tale til os, saa vi døe, men *Moses* sagde til dem: tager Mod til eder, thi Herren er kun kommet til en Prøve, for at Hans Frygt kan være over eder, saa I ikke synde. Folket blev nu staaende langt borte, mens *Moses* gik hen til Skyen, hvor Gud var, og Herren sagde til ham: tal du til Jakobs Huus og kundgiør Israels Børn: I har nu seet at Jeg taledede fra Himlen til eder, giører nu ikke eder selv Guder enten af Sølv eller Guld! Hvor Jeg bestemmer Offer-Stedet og lyser Velsignelse, skal du giøre mig et Jord-Alter at slagte Faar og Kalve paa og vil du giøre et af Steen, da maa de ikke være *tilhugne*, thi naar dit Hugge-Jern gaaer over dem, er de besmittede. Du maa ikke giøre Trapper op over mit Alter, thi din Skam maa ei være over det.**Moses* II. 15-17. 19-20.!

Saaledes fik da det Israelitiske Folk sin berømte *Grund-Lov* og *Moses* fik deres Fuldmagt til paa Herrens Vegne at ordne og indrette Alt derefter, som han ogsaa gjorde; men dog var det langt fra at Folket med Eet blev Herren tro og *Moses* lydige, saa ingen *Lovgiver* har haft en saadan Kamp at bestaae, for af en selvraadig Horde at danne et borgerligt Selskab. Vandringen i Ørken forlængede sig derfor til en heel Menneske-Alder, uden at dog Folket havde mindste Ret til at besvære sig derover, da de ikke blot, mens *Moses* var paa Bjerget hos Herren, nødte *Aaron* til at støbe dem en *Guld-Kalv* som de forgudede, men vægrede sig siden haardnakket ved, paa Herrens Befaling, at rykke ind i Landet, Gud havde lovet Abraham.

Israel havde nemlig, i det *andet* Aar efter Udgangen, 121deres Leir i *Kades* nær ved Canaans Grændser, og derfra sendte *Moses*, efter Guds Befaling, tolv Høveds-Mænd, En af hver Stamme, ind at syne Landet og sige Beskeed saavel om dets Leilighed som om Indbyggernes Tilstand. Disse tolv Syns-Mænd eller Speidere trængde frem til *He bron* hvor *Abraham* laae, og til *Gophne* eller *Drue-Dalen*, og kom saa tilbage med en Prøve af Landets Frugter, nemlig Figen, Granat-Æbler og Vindruer, men bragde en mundtlig Beskeed der gjorde et frygteligt Oprør i Leiren. Det er tilvisse et Land, sagde de, som flyder med Melk og Honning, men det er en reen Umuelighed for os at indtage det, thi det er fuldt af faste Stæder med høje Mure og stridbare Folk og vi har endogsaa mødt *Jetter*, Anaks Børn, saa store at vi saae ud som Græs-Hopper ved Siden ad dem. Derover blev Folket som de var fortvivlede, hylede og græd hele Natten og knurrede imod *Moses* og *Aaron*, sigende: gid vi var døde i Ægypten eller gid vi maatte døe i Ørken, istedenfor at Herren vil have os til at falde for Sværdet, saa vore Koner og Børn blive Trælle, og vi maatte heller gaae tilbage til Ægypten. Ja, raabde nu den Ene i Munden paa den Anden, kom lad os keise os en Høvding og søge Ægypten! *Moses* og *Aaron* kastede sig paa deres Ansigt for Hærens Øine, og To af Speiderne, *Osea Nuns Søn*, hvem *Moses* kaldte *Josva* (*Jesus*), af *Ephraims* og *Caleb Jephunnes Søn* af *Juda* Stamme, som ogsaa fra Først af havde opmuntret Folket, gjorde nu Begge deres Yderste for at stille dem tilfreds, sigende: det er et deiligt, overmaade deiligt Land, og naar Gud kun ynder os, kan Han jo sagtens føre os derind, værder derfor ikke gienstridige imod ham og frygter ikke for Lands-Folket, thi dem kan vi æde op i et Maaltid, deres Tid er forbi og Gud er med os! Det hjalp imidlertid slet ikke, Bulderet blev ved og Folket skreg som med een Mund, at de skulde stenes ihjel.

122Da kom Herrens Herlighed tilsyne over Tabernaklet og Herren sagde til *Moses*: hvorlænge skal dette Folk blive ved at opirre og at mistroe mig, til Trods for alle de Jærtegn, Jeg har gjort iblandt dem! Lad mig heller slaae dem ihjel og ødelægge dem og giøre et stort Folk, meget større end dette, af dig og din Faders Huus!

Nei, sagde *Moses*, lad Ægypterne dog aldrig spørge det, thi fra dem har Du med Vælde udfriet dette Folk og alle Folkene her trindt omkring har hørt at Du, Herre, er med dette Folk og gaaer øiensynlig i Spidsen for dem, i en Sky-Støtte om Dagen og i en Ild-Støtte om Natten, og gaaer Du nu hen og ødelægger dette Folk i Bund og Grund, da vil alle Folk, som hørde dit Navn nævne, stemme op og sige: *Jehovah* mægtede ikke at føre Folket ind i det Land, han havde tilsvoret dem, derfor begrov han dem i Ørken! Derfor, Herre, viis dig i din Kraft, ordlydende som Du sagde: langmodig er Herren og saare barmhjertig og sanddru, han forlader Synd og Uret, enddog han ingenlunde frikiender den Skyldige, men hjem søger Fædrenes Synder paa Børnene i tredie og fjerde Ledd!

Velan, sagde Herren til *Moses*, Jeg vil være dem naadig ef ter dit Ord, men saasandt Jeg lever og mit Navn er levende og min Herlighed skal skjule Jorden, da skal Ingen af de Mænd som saae min Herlighed og saae mine Tegn i Ægypten og i Ørken, og har nu fristet mig ti Gange og vil ikke lyde min Røst, Ingen af dem skal see det Land, Jeg tilsvor deres Fædre, men deres Børn, som veed endnu ikke Forskiel paa Godt og Ondt, de umyndige Spæde, dem giver Jeg Landet! Ingen af dem der opirrede mig, skal see det, men i *Caleb* min Tjener er der en anden Aand og han har fulgt mig, saa ham vil Jeg føre ind i Landet, han betraadte og hans Sæd skal arve det.

Moses kundgjorde nu Folket, fra Herren, at de skulde 123omvanke i Ørken i fyrretive Aar, til der var ingen Fler end *Josva* og *Caleb* igjen af alle de Voxne, og da nu tillige de ti Speidere, der havde kyst dem, fik en brad Død, saa blev Folket bedrøvet, men tænkte, de kunde giøre det godt igjen ved nu strax at byde Cananiterne Spidsen. Det fraraadte *Moses* dem imidlertid, som en ny Selvraadighed, de vilde komme til at betale dyrt, og de der alligevel drog op i Bjerg-Egnen, hvor Cananiterne havde leiret sig, maatte ogsaa flux med Skam vende Rygg.**Moses* II. 32.IV. 13-14..

Endnu enstund blev Folket liggende i *Kades*, fordi de krympede dem ved at begynde paa den lange Reise, men omsider maatte de dog bryde op og blive ved at trække frem og tilbage i Parans Ørk, omkring

Seirs Bjerger, til den gamle Slægt uddøde og Tiden udrandt, hvorpaa *Moses* endte sine Bedrifter med at indtage *Gilead*, østenfor Jordan, og uddeelte det til Rubens, *Gads* og Hælvden af *Manasses* Stamme, dog med det Forord, at de desuagtet skulde staae deres Brødre troelig bi til Indtagelsen af Canaan. Timen var nu kommet, da *Moses* skulde sige Folket og Verden sit store Farvel, thi heller ikke han maatte gaae over *Jordan*, og han stillede sig nu frem i Forsamlingen, hundrede og tyve Aar gammel, klarøiet, rask og rørig endnu, gientog kort og fyndig alle Lovene, for Slægten som var opvoxet i Ørken, og forelagde dem, som han sagde, *Livet* og *Døden* at vælge imellem: Velsignelsen, der skulde times Lovens Venner og Forbandelsen, der skulde ramme dens Fiender. Derpaa bød han Him mel og Jord lytte til den *Svane-Sang*, Aanden havde lagt ham i Munden, for at den skulde lægges Folket paa Hjerte og paa Tunge, til et evigt Vidnesbyrd, at det var ikke Guds men deres egen Skyld, naar det gik dem ilde, men dog ogsaa til en evig Trøst, thi den endte triumpherende: fryder 124eder, I Himle, med Herren, og tilbeder Ham alle Guds Engle! Fryder eder, I Hedninger, med Hans Folk og styrke sig i Ham alle Sønner af Gud, thi nu hævner Herren sine Sønners Blod, giver Fienderne Løn som forskyldt og helliger Landet, Han gav sit Folk! Endelig lyste *Moses* en prophetisk Velsignelse over Stammerne og over *Juda*, *Levis* og *Josephs* Afkom især, og gik saa op paa *Nebo-Bjerget*, hvor Herren havde sagt, han skulde see ud over Canaan og saa lukke sine Øine i Fred—*Moses* IV. 21. 32. V. 1. 32. 34..

Stort er vist nok det Mindes-Mærke, *Moses* har efterladt sig i Bøgerne, der bære hans Navn, thi Oldtidens andre Digtere maatte, naar de var lykkeligst, misunde ham det, og dens andre *Lov-Givere* har Intet at sætte i Ligning dermed, men dog er det ingenlunde den *Ebraiske* Forsangers, *Lov-Givers* og *Skrive-Mesters* eneste eller største Mindes-Mærke; thi det er ikke engang hans *Grav*, som i Old-Tiden Ingen vidste, men som ligger aaben for vore Øine i *Synagogen*, hvor den usynlige Haand vidunderlig begrov ham; nei, hans største Hæders-Minde er unægtelig den *Christne Kirke*, hvor han levende ihukommes og hvor hans Ansigt altid skinner paa *Forklarings-Bjerget* af Herlighedens Glands i *Christi* Selskab! Ja, det er umueligt, at tale sandt om *Moses* og det Folk han stod i Spidsen for, uden at Udtrykket af sig selv bliver *poetisk*, thi de er, ligesom deres *Digter-Værker*, den høieste Poesi i Form af Prosa, og derfor blev deres Historie nødvendig derefter, sanddru og simpel men ogsaa vidunderlig som ingen Anden, saa det er ingen mørk Tale, naar vi nu sige: blandt Old-Tidens store Folk var *Ebræerne*, med *Moses* i Spidsen, en *Zeus* der tog *Himlen* til sin Part, hvormed Resten fulgte som Tilgift, medens *Grækerne* var en *Poseidon*, der 125maatte nøies med *Havet*, som, naar det straalte skiønnest, dog kun afbilder Himlen og naar det gaaer høiest, kun oversvømmer Jorden, og *Ægypterne* var endelig en *Pluto* der tog sin evige Bolig i *Under-Verdenen* og stræbde kun at udhule Jorden til en *Osiris-Grav*, skiønnere end Himlen! Dette er ikke længer nogen mørk Tale, fordi Tiden har forklaret den, men det kunde Tiden vist nok ikke gjort, naar ikke Manden *Moses* havde været en sand *Halv-Gud*, der steg op paa *Sinai* som *Zeus* paa *Olympen* og taledede med *Uranos* som en Mand med sin Næste, og steg saa ned igien ei blot til Jorden, men til *Plutos* Boelig og *beskrev* baade hvad han hørde paa *Bjergets Top* og hvad han saae ved dets Fod, saa tørt og tydeligt som en *ægyptisk Præste-Pen*; thi kun derved blev det mueligt at *Ebræerne* kunde faae det *Levnets-Løb*, de fik, og vi komme til at forstaae det. Vi kan vist nok ikke bedømme, hvorvidt han, som skrevet staaer, gjorde *Tabernaklet*, eller *Telt-Kirken* under Bræde-Skuret, nøiagtig efter den Lignelse han saae paa *Bjerget*, men jo fortroeligere vi blive med *Ebræernes* Historie, med *Verdens Løb* og især med den uddødelige Menneske-Natur hos os selv, des klarere staaer det for vort Øie, at hans *Lov-Givning* og *Stats-Indretning* var et reent Aftryk af hvad han hørde paa *Bjerget*, og at hans Syn i Fremtiden, hvor utrolige Ting det end gjaldt, ingenlunde slog ham fejl, saa hvad enten vi forklare os det naturlig eller overnaturlig, var *Moses* dog Old-Tidens største Prophet, og Staten, han stiftede, den *sande Guds* mageløse *Værk*, Hans *Kirke-Stat*, bygget paa Hans udelukkende *Dyrkelse*, og bestemt til at udvikle den *Stats-Kirke* af sig, der nu alt giennem atten Aarhundreder blev lovsunget vidt og bredt, som det store Bede-Huus for alle Folk og den levende Guds Tempel paa Jorden. Naar Man derfor indbilder sig at hvad *Moses* udgav for *Guds Befaling* var ikke andet end 126de *Love*, han, og Folket for en stor Deel med, kiendte fra *Ægypten*, da er det netop ligesaa klogt, som om Man vilde sige, at hans *Lov-Sang* ved det *røde Hav* var kun en Efterligning af *Maneros* eller *Dødning-Dandsen*, som, efter *Herodot*, var *Ægypternes eneste Folke-Sang*; thi vel kan Man giætte paa Meget i det *Ægyptiske Mørke*, uden at faae Skam derfor, men ikke paa den *Aand* der gaaer igiennem *Mose-Loven*, og maatte, naar den havde besjælet *Ægypterne*, nødvendig gjort deres Historie ligesaa *lys* som *Ebræernes* er. Uagtet derfor baade *Moses* og hele Folkets *Bekvemhed* til at udføre den vidunderlig store *Plan*, *Forsynet* havde med dem, vilde være os aldeles uforklarlig, naar vi ikke vidste hvad vi veed om *Ægypten* og *Israels Ophold* der, saa laae det dog aabenbar ligesaaalidt i *Ægypternes Plan*, selv at være dette *Jehovah-Folk*, som at *Ebræerne* skulde blive det, og har derfor *Præsterne* havt noget Nys om *Forsynets Plan*, stræbde de dog ingenlunde at fremme men at for hindre den, saa den *Aand* der drev *Moses* og tilsagde ham de *Love*, han gav sit Folk, var *ingenlunde Ægypternes!*

Vist nok indrettede *Moses* en *Præste-Kaste* af *Levis*, altsaa af sin egen, Stamme og gjorde *Ypperste-Præstedømmet* arveligt i sin Broder *Aarons* Æt, og da det unægtelig minder os om *Ægypten*, kunde Man, uden *Jødernes* og de *Christnes* Tro, vel et Øieblik fristes til at troe, det hængde ikke rigtig sammen med den *Mosaiske* Fortælling om *Dathan* og *Abiram* af *Rubens* Stamme, der misundte *Leviterne*, og *Leviten Korah*, som misundte *Aaron* deres Fortrin, men sank derfor i Jorden og foer levende til Helvede; men Man seer dog strax, at *Skinnet* bedrager, naar Man giver Agt paa den *borgerlige Stilling*, *Moses* gav sin *Præste-Kaste*; thi den var saa langt fra at være *ægyptisk*, at den maatte kaldes fortvivlet, naar 127*Kirke-Stat* ikke virkelig havde den Høieste til sin Beskytter. *Moses* forkastede nemlig i Øvrigt hele den *Ægyptiske Stats-Indretning*,

som det giennemførte Kaste-Væsen var Hoved-Hjulet i, saa Præsterne i *Memphis* vilde bestemt sagt, han var løbet for tidlig af Skole og bemærket, at vilde han ogsaa blot have sin Kirke-Stat til at bestaae, maatte han i det Mindste gjøre *Høvdingskabet arveligt* i sin Æt og skabe en *Kriger-Kaste af Josephs* Stamme til Thronens og Alterets Værn. Nu gjorde han imidlertid intet Saadant, udnævnedes vel *Ephraemiten* Josva til sin Eftermand, men overlod, naar han var død, udtrykkelig Regieringen og Lovenes Handhævelse til Folket selv, som de turde forsvare det for *Gud* og deres *Samvittighed*, og da stod *Præster* og *Leviter*, med Tabernaklet og Lov-Bogen, arveløse og værgeløse, aldeles overladte til Forsynet og Folkets Godtbefindende. Havde han nemlig tillagt *Levis* Stamme *Tredie-Parten* af Canaans Land, ligesom Præsterne havde det i Ægypten, da vilde der dog været Udsigt til taalelige Kaar, naar de vandt Tid til at danne sig en Liv-Vagt af deres Fæste-Bønder eller Avls-Karle, men det var udtrykkelig bestemt i Loven, at *Levis* Stamme skulde ikke have en Fods-Bred af Landet, men derimod *Tiende* af *Alt* hvad der groede og visse *Offere* desuden, og det beroede altsaa, hvor Enhver gjorde hvad han vilde, som det syndes, ene paa det Folk der dandsede om *Guld-Kalven* i Ørken, enten de, efter *Josvas* Død, vilde lade *Jehovahs* Præster, den strænge Lovs Tolke, leve med sig eller bringe dem til Bettel-Staven. Naar imidlertid Folket virkelig havde hørt de *ti Guds Bud* med Basun-Stemme fra Ild-Støtten paa Sinai, virkelig seet Jordan sluge Korah, Dathan og Abiram og virkelig seet Aarons Præste-Stav bære Blomster og Mandler, da turde *Moses* vel haabe, at Mængden vilde føle, det var ikke raadeligt at sulte eller forhaane *Jehovahs* Præster, 128og at Tienden ikke var nogen ubillig Godtgjørelse baade for deres Tjeneste og den *Trettende-Deel* af Landet, der tilkom dem, men var nu deelt mellem de øvrige Stammer. Tiden har viist, han regnede ret, og ligesom da Præsternes borgerlige Stilling fra Begyndelsen var *Knuden* i den Mosaiske Forfatning, saa er den nu, glimrende opløst, *Krandsen* derpaa; thi Historien lærer os at Præster og Leviter, uagtet deres mislige Stilling, hverken kom til at fattes Brød og Agtelse eller vandt det ved at smigre Folkets afgudiske Hang, men hindredes kun derved fra at undertrykke Folket og opmuntredes deraf til at holde Loven i Hævd, som deres eneste Rygstyd, selv at læse den flittig og ivrig at udbrede Kundskab derom, som det sømmede sig Guds Ords og Folkets Tjenere, hvortil Mose-Loven aabenbar stræbde at gjøre dem—*Moses II. 16. IV. 18.*

Saaledes vidste Aanden, der var over *Moses*, paa een Gang at sikkre Folke-Friheden mod den i en Kirke-Stat næsten uundgaaelige Fare, og tillige at sætte alle Præste-Standens aandelige Kræfter, selv dens Egen nytte, i levende Bevægelse mod Afguderiet og til Udbredelse af en naturlig fremskridende Oplysning, hvorved der banedes Vei for de overordenlige Lærere (Propheterne) af alle Stammer, som *Moses* udtrykkelig bebudede og som Historien viser, var uundværlige til som et Torden-Slag at vække Præsterne, naar de sov ind, og som Lynild aabenbare Mørkets Gierninger, naar de fandt paa at lyve og at hykle. Da der imidlertid ogsaa kunde og naturligviis vilde opstaae falske Propheter, der enten forkyndte *fremmede Guder* eller gav *Jehovah* Skyld for deres Løgn, saa satte Loven *Døds-Straf* derpaa, og erklærede, at hvem der spaaede Noget i *Jehovahs* Navn, der ikke skedte, var en *falsk* Prophet, men hvem der taledes *Afgudernes* Sag, var det altid, hvor store *Mirakler* han end kunde gjøre! 129Naar Man laster dette, og i det Hele Lovens Strængighed mod hvert *afgudisk Ord*, som skulde koste *Livet*, da glemmer Man reent, det var *Kirke-Statens*, for hele Menneske-Slægten velgjørende, *Øiemed* at bevare den sande Guds Kundskab og Dyrkelse, og naar Gud hverken opreiste *ægte* Propheter eller selv handhævede Loven, kunde naturligviis de falske Propheter og alle Spottere lee ad de tomme Trudslers midt iblandt en afgudisk Mængde, der raadte sig selv. Landet, som *Jehovah* vilde *skiaænke* sit Folk, for at de der skulde dyrke ham alene og holde Hans Love, skulde nemlig deles ligelig mellem alle Huus-Fædre af de tolv Stammer, enhver Jord-Lodd skulde gaae i Arv, og hvad Forandring dermed end skedte i Tidens Løb, skulde den dog falde tilbage til Slægten i *Gylden-Aaret*, som indtraf i Midten og Slutningen af hvert Aarhundrede og medførte tillige *Eftergivelse* af al indenlandsk *Giæld*; saa, naar Loven blev holdt, havde Folk ondt ved at blive meget rige og selv de Rigeste kunde kun stakket være Herremænd, og aldrig faae Bugt med de velhavende Selv-Eiere, der, i et frugtbart Land, uden *Skat* og *Told*, rimeligviis altid vilde udgjøre Mængden **Moses III. 25. IV. 26. V. 15.* Under saadanne Omstændigheder pleier Folket ikke at opoffre sine *Smigrere* undtagen som Man ombytter sine gamle Klæder for Nye, og pleier ligesaa lidt at taale strænge Tugte-Mestere paa Rettens Vegne, saa det var farligst efter Mose-Loven at være en sand Prophet, naar Man ikke var lidt *meer* end en *Demosthenes*; men med Tro paa et særdeles Forsyn over Israel, var dog det Værste forebygget derved, at *Loven* var *uforanderlig*, saa *Jehovahs* troe Tjenere havde altid *Ret* efter *Loven* og maatte vel altid faae det paa sine Steder, da hver By skulde have et frit Regierings-Raad af sine Ældste og sin egen *Høieste-Ret* med *Dommer* og *Skriver*. Ved det Sidste var der nemlig sørget for, at Lovene, 130selv naar de meget almindelig overtraadtes, dog paa sine Steder, som i *Leviternes* Byer, blev i Kraft og kunde, ved Propheterne, paa ny gjøre sig giældende, og i Øvrigt var Lovgiveren baade mild og klog nok, til kun at sætte *borgerlig Straf* for de *færreste Lov-Brudd* og *Livs-Straf* kun paa de groveste Forbrydelser, der, med Undtagelse af *Afguderiet*, saa aabenbar forstyrrede det borgerlige Selskab, at Man snart maatte lære, de kunde lettelig straffes for mildt men vanskelig for haardt. Der var saaledes slet ingen *borgerlig* Straf enten for *Tiende-Svig* eller for Overtrædelse af Lovene om Offringer, Skilsmisse mellem Reent og Ureent, om *Hvile-Aaret* og *Gylden-Aaret*, hvoraf blandt Andet Følgen maatte blive, at de Fleste gik en Middel-Vei og holdt Saameget af dem som de, uden stor Opoffrelse, kunde, til langt større borgerlig Fordeel, end de fleste Lovgivere drømde om. Den *borgerlige* Hoved-Sag ved *Gylden-Aaret*, som var at grundfæste *Odels-Retten* og forebygge Oligarchi, var Mængden alt for gunstig til at bortfalde, hvor der ei fandtes nogen *Kriger-Kaste* eller staaende Hær, og blev end ikke, som de skulde, *alle* Trælle med det samme *frigivne*, saa maatte Loven dog ikke blot formilde Trællenes Kaar, men skaffe mange især *ebraiske* Trælle Frihed og hindre Israeliterne fra, som andre østerlandske Erobrere, at gjøre sig til Adel og skabe et Trælle-Folk af de

Undertvungne. Loven om hvert syvende Aar, der svarede til den syvende Dag og kaldtes *Hvile-Aaret*, var at da skulde Jorden og Ploven hvile, alle *ebraiske* Trælle frigives, og hvad der voxde af sig selv (i Oliens og Vinens Land) tilhøre de Fattige, hvorimod *Moses*, paa Guds Vegne, lovede en *dobbelt* Høst hvert *sjette* Aar, og, skiøndt Man nok kan vide, det klang kun godt i deres Øren, som ingen Jord havde og ingen Tiende fik, saa vilde dog en velsignet Høst i det *sjette* Aar immer have til Følge, at de Fattige kom ikke til 131at fattes i det Syvende, og Man seer af *Josephus*, Man gik helst en *Middel-Vei* og betragtede *Hvile-Aarets* Afgrøde som *Fælleds-Gods*, der skulde deles ligelig mellem *Fattige* og *Rige*, hvorved de Første dog altid vandt**Josephs* Oldskrift III. 12.. Lægge vi nu hertil at, efter Loven, maatte Israeliterne hverken tage *Renter* af hinanden eller *Pant* af den Fattige og at det eneste *Tyveri*, der stod *Liv-Straf* paa, var det, de *Rige* helst gad drevet: at stjæle *Mennesker* til Salg, da seer Man godt, det var de Ringes Ven, de Faderløses Fader og Enkers Forsvar, som gjorde *Moses* til Lov-Giver, og kan ikke nægte, det var lysteligt at boe i et Land, hvor vel, som allevegne, kun Faa blev meget rige, men hvor endnu Færre var meget fattige, og slet Ingen maatte bringes til *Bettel-Staven*, end sige seipines eller sælges for Giæld! Livs-Straf var der, som sagt, kun for aabenbart *Oprør* mod Lands-Faderen og Lands-Herren *Jehovah*, for Mand-Drab med *Forsæt*, *Ægteskabs-Brudd*, *Blod-Skam*, unaturlig Vellyst, Menneske-Tyveri og gienstridig Opsætsighed mod Forældre; *Tyven* slap med at betale *Kosterne* *firedobbelt*, eller, i manglende Fald, blive Træl til *Hvile-Aaret*, og selv det *falske Vidne*, skiøndt brændemærket med Guds Afsky, skulde *borgerlig* kun lide *den Straf*, han havde stræbt at paaføre den Uskyldige. Her er Viisdom, maa Man vel sige, saa Lov-Giverne i Christenheden kunde i *Mose-Loven* fundet Nok, der var at efterligne, uden at anvende Loven om Guds-Bespottelse og hvad dertil hører, hvor den ingen Gavn kunde gjøre men megen Skade; thi den var kun paa sit rette Sted i *Kirke-Staten*, hvor Folket havde Landet til Lehn af *Jehovah* paa det Vilkaar, ei at begaae *Majestæts-Forbrydelse* **Moses* II. 21-22. V. 23-24..

132Herved mindes vi om *Landet*, der maatte gøres *ryddeligt* for *Kirke-Staten*, men maae overlade det til Andre at gaae i Rette med *Moses* eller *Jehovah* om Retten til at udrydde de afgudiske *Cananiter*, for at skaffe den *sande Guds* Dyrkelse dog een lille Krog paa Jorden, Han skabde heel, til sin Hjem-Stavn; thi i alt Fald havde *Israeliterne* unægtelig, paa eget Ansvar for *Gud*, den *Stærkeres Ret*, som vi maae finde, blev aldrig bedre anvendt, end ikke da vore *Nordiske* Fædre brugde den til at ødelægge det *Romerske Rige*. Menneske-Aanden har nemlig Ret til at bjerge sig og fuldføre sin store Løbe-Bane til Forklaring ensteds paa Jorden, og saalænge Man da ikke kan sige *Moses*, hvordan han skulde have udført den mageløse Plan, til Menneske-Slægts aabenbare Gavn, enten i *Parans* Ørk, eller i kiærligt Samfund med de værste Afguds-Dyrkere, bør Man vist spare den Medlidenhed til Menneske-Aanden, landflygtig paa Jorden, Man nu pleier at ødsle paa dens Fiender, som satte det Umælende over Ord-Føreren og Skabningen over Skaberen. For Resten er Guds Finger ligesaa øiensynlig ved Indgangen i Canaan, som ved Udgangen af *Ægypten*, og at *Forsynet* havde ligesaa vel Ret til at rydde Landet for sit Folk ved Ild og Sværd, som ved Ild og Svovel eller Pestilents, kan Alle forstaae, saa vi vil heller lægge Mærke til den mageløse milde *Krigs-Artikel*, at naar Hæren var fylket, skulde Mønster-Skriveren udraabe, at var Nogen *nygift* eller *nylig bosat* eller *bange* for sit Liv, da skulde han træde ud og blive hjemme, fordi det var ikke *Jehovahs* Villie, at Brudgommen skulde rives fra Bruden, eller han som plantede Vingaarden ei smage dens Frugt, medens Frygt er den værste af alle smitsomme Syger paa Val-Pladsen**Moses* V. 20..

Her see vi Grundtrækkene i *Mose-Loven*, som i *Hvile-133Aaret*, paa *Løv-Salenes* Høitid, skulde lydelig oplæses for hele Folket; thi da der kun maatte være et *eneste* Offer-Sted i Landet, hvor *Pagtens Ark* stod i Tabernaklet, saa skulde alle Mandfolk samles der tre Gange om Aaret, paa de store Høi tider, hvoraf *Paasken* var den Første, til Minde om Udgangen af *Ægypten*, *Pindse* den Anden, til Minde om Herrens mundtlige Tale til Folket fra Sinai, og *Løvsalenes* Høitid den Tredie, som skulde holdes i *Løv-Hytter*, til Amindelse om Livet under Telten, som var Abrahams Isaks og Jakobs og blev hele Folkets i Ørken. Det Hele var aabenbar stilet paa at frembringe og befæste al den borgerlige *Frihed* og *Lighed*, der paa nogen Maade lod sig forene med Ret og Orden og med Kirke-Statens store Øiemed; Loven var mageløs mild mod de Ringe, og Overdaadighed, med Alt hvad der svækker Folke-Kraften, var, saavidt mueligt, forebygget, og Boglig *Konst*, som, blandt et Folk af poetiske *Selveier-Bønder*, fremforalt i Old-Tiden, umuelig kunde trives uden i et *Drive-Huus*, havde et Saadant i *Levis* Huus, hvor *Lov-Bogen* gav et uforligneligt Mønster og hvor de fleste Indbyggere maatte føle sig lokkede til, endogsaa blot til Tids-Fordriv, at læse og skrive**Moses* V. 16. 23..

Hvad der nu kunde friste et Folk med saa mild og tydelig en Lov, med skriftkløge Præster og med den *Guds Orakel* iblandt sig, der gav dem baade Landet og Loven, til at ønske Forandring, vilde være svart at giætte, naar Man ikke vidste, der skal de bedste Been til at bære gode Dage, og skal desuden, hvor den *Stærkeres Ret* giælder, en egen Tro til at trøste sig med, at den *usynlige* Lov-Giver er den *Stærkeste*. Det forudsaae Lov-Giveren og gav derfor en kort men fyndig *Konge-Lov*, som, naar Rettens Sværd sad i samme Haand som Lynilden, maatte afværge de værste Følger af et overilet Skridt. Naar du kommer ind i 134dit Land og besidder det, siger Loven til Folket, da siger du kanskee: jeg vil dog ogsaa have mig en *Konge*, ligesom alle andre Folk, og da skal du, med Herren din Guds Samtykke, tage dig en Konge af dit eget Blod og ingenlunde en Fremmed. Denne din Konge maa hverken holde *stort Rytteri* eller hjemsøge *Ægypten*, hvis Veie du skal aldrig meer betræde, og han maa ikke have Huset fuldt af *Kvinder*, thi det fordærver *Hjertet*, og han maa ikke heie paa Sølv og Guld. Derimod skal han hos *Leviterne* faae sig en *Afskrift* af *Lov-Bogen*, og den skal han læse i alle sine Livs-Dage, saa han kan lære at frygte Herren din Gud, at holde Hans Bud og udføre Hans Domme, uden at skeie ud derfra til Høire eller Venstre og uden stoltelig at hæve sig over sine

Brødre! Da skal Israels Throne giennem mange Ledd nedarves i hans Æt^{*}Moses V. 17.!

Havde vi nu end Ægyptens gamle *Lov-Bog* ligesaa fuldstændig og vel bevidnet, som vi har *Israels*, kunde det dog umuelig lønne Umagen at læse den *før* at finde Magen, men vel *før* at finde Modsætningen, der aldrig er kiendeligere end i kloge Folks Love, rigtig beregnede paa modsatte Øiemed; thi at et Folk, hos hvem den groveste Afguds-Dyrkelse ei blot hørde til Dagens Orden, men til Statens Væsen, hvor Præsterne lod alle de Konger staae paa Listen med tomme Navne, der ikke havde enten bygt eller nedrevet Templer og Billed-Støtter, og hvor Folket skulde søge sine Guder, ikke over sig i Himlen, men under sig i Graven og i de umælende Dyr, der maatte de *kloge* Love nødvendig lyde langt anderledes end hvor, som i *Palæstina*, Afguds-Dyrkelse skulde være halsløs Gierning, og hvor *Himlens* Gud kun vilde have et eneste Offer-Sted, forlangde intet Tempel og taalde ingen Billed-Støtte. Nu har imidlertid selv *Herodot* saa godt som intet om dette Folks Love, der, ligesom *Chineserne*, 135kaldte Høre venstre og stræbde med Flid at forvende *Naturens Orden* i alle Maader, og *Diodor* fra Sicilien er da den Første, som, henimod Christi Fødsels Tid, da Ægypternes egenlige Livs-Tid var alt længe forbi, beretter Endeel om deres Love, men saa flygtig og slusket, at det kun er af indvortes Grunde vi kan stole paa Noget deraf.

Ægypten, siger saaledes *Diodor*, har havt *fem* indfødte Lovgivere, først *Mneues*, saa *Sasyches*, som især beskæftigede sig med *Guds-Tjenesten*, derpaa *Sesoses*, som indrettede *Krigs-Væsenet*, saa *Bochoris* som ordnede *Retter-Gangen* og gav *Konge-Loven*, og endelig *Amasis* ^{*}*Diodor* I. 59..

Denne korte *Lov-Historie*, som vi, efter *Herodot*, endnu kun forøge med det Træk, at *Amasis* indrettede *Politiet*, ligner saa ganske Forordnings-Følgen i de nye Stater, at vi maae finde den rimelig, og en Prøve paa hvert af disse Slags Love finde vi i det Mindste hos *Diodor*, som det kan være værdt at lægge Mærke til.

Forsætligt Mord paa hvilket som helst af de hellige Dyr straffedes med Døden, men var det en *Stork* eller en *Kat*, Man af *Vanvare* havde dræbt, da kostede det ogsaa Livet, hvorimod den *Ebraiske* Lov-Giver omhyggelig forordnede at der skulde være *Fri-Stæder* spredte i Landet, som den der af Vaade dræbde en *Præst* eller hvem det var, kunde nemt tye til, *før* Blod-Hevneren naaede ham. Hvilken Mængde Mennesker der i Ægypten maa have ladt Livet for de Umælende, sluttes let, naar Man kun veed at *Nabo-Amterne* (Nomerne) i Ægypten sædvanlig havde saa forskiellig Guds-Dyrkelse, at de Dyr der holdtes hellige i det Ene, hadedes i det Andet, og *Diodor* siger, det var saaledes indrettet med Flid, for at Folket ikke let skulde *enes* om at gjøre Oprør; 136en Bemærkning, der i Øvrigt er skarpsindig nok og burde drive alle Stats-Mænd til at hylde *Religions-Frihed* ^{*}*Diodor* I. 52. 56. 57..

Af *Krigs-Artiklerne* anføres To, nemlig, at hvem der svigtede Banneret var *uærlig*, til han udmærkede sig ved Tapperhed, og hvem der røbede Fienden en Hemmelighed, skulde miste sin Tunge, hvorved kan bemærkes, at baade den Ægyptiske og den Ebraiske Lov-Giver vilde bringe de Feige til at skamme sig, men den Ebraiske vilde naae det, *før* de mistede Æren, Ægypteren først bag efter^{*}*Diodor* I. 49..

At Ægypterne havde anderledes bestemte Love om Skiøder, Contracter, Giælds-Sager og deslige end Ebræerne, kan Man forud vide, og at Sagerne for Retten førtes stumt, med to skriftlige Indlæg fra hver Side, hvorpaa Over-Dommeren hængde Sandheds-Tegnet om Halsen paa ham der fik Ret, finder Man rimeligt, saasnart Man hører det^{*}*Diodor* I. 48. 50., men *Konge-Loven* skildrer saa godt det ægyptiske Levnets-Løb som en stadselig Lig-Begængelse med afmaalte Skridt, at den bør kiendes heel.

Det var, siger *Diodor*, ikke med de Ægyptiske Konger, som med andre Enevolds-Herrer, at de gjorde hvad de lystede, thi ikke blot Regjerings-Sagerne men hele deres daglige Leve-Maade gik efter en Snor. De var nemlig ikke omgivet af Slaver eller Smigrere, men af de fornemste *Præste-Sønner* over tyve Aar, som veeg ikke fra dem *Dag* eller *Nat*, og tillod dem aldrig at gjøre noget Slet. Det Første Kongen maatte gjøre, naar han stod op om Morgenen, var at aabne alle indløbne Breve og i den Henseende besørge det Nødvendige. Naar han derpaa havde været i *Bad* og var iført hele sin *Konge-Dragt*, begav han sig til Templet, hvor *Ypperste-Præsten* ikke blot førend Offringen med lydelig Røst bad Guddommen om Sundhed til den *retfærdige* 137Konge, men tillagde ham stykkeviis alle Dyder, sigende: han er *gudfrygtig* og *menneskekiærlig*, *nøisom*, *retsindig* og *høimodig*, *ordholden*, *gavmild* og Herre over alle sine Lidenskaber, de han straffer faae aldrig Løn som forskyldt, men de han belønner faae meer end de fortjene. Efter denne *Velsignelse* kom en *Forbandelse* over al Kongens Feiltagelse, men saaledes, at han frikiendtes og Skylden for alt Slet og Skadeligt blev skudt paa hans Raadgivere og Redskaber, saa det var ikke ved bittre Bebreidelser men ved overdrevne Lovtaler Man vilde formane Kongerne til Dyd. Naar Kongen nu havde betragtet Offer-Kalvens Indvolde og Offringen var fuldført, da forelæste en Skrift-Klog ham berømte Mænds Raad og Daad af de hellige Bøger, for at Regenten kunde have de bedste Mønstre for Øie til Efterligning. Saaledes var Alting nøie bestemt, ikke blot naar Kongen skulde handle og dømme, men ogsaa naar han skulde spadsere, bade sig, besøge Dronningen og hvadsomhelst man vil nævne, saa han spiste sit tarvelige Kalve-Kiød og Gaase-Kiød efter Vægt og drak sin Vin efter Maal, saa nøie bestemt, som om ikke en Lovgiver men en Læge havde foreskrevet det, og hvor underligt det end klinger, knurrede de gamle Konger dog ikke over alle disse Indskrænkninger, men skattede sig lykkelige, at de ikke som andre Konger var en Bold for deres Lidenskaber, men lod sig styre af Fornuften og var kun udsatte for smaa Feiltagelser. Derfor var de ogsaa almindelig elskede, saalænge denne Lov overholdtes, hvad især viste sig ved den almindelige Lande-Sorg,

der fandt Sted naar de døde, og hvad der bidrog meget til Kongernes dydige Opførsel, var den Rettergang der holdtes over dem paa Begravelses-Dagen, thi da holdt Ypperste-Præsten offentlig deres *Lov-Tale*, som Mængden havde Loy til enten at istemme eller overdøve, saa mange Konger paa denne Maade fik kun en sørgelig Jorde-Færd**Diodor I. 44-46.*

138Saaledes slæber Man endnu om med hans Majestæt i Chinas "himmelske Rige," lovtaler, undskylder og forguder ham, og ligesaa lidt hans Stilling ligner Kongens af Danmark, ligesaa lidt har aabenbar Pharaos lignet Kong *Davids*, men været et mærkeligt *Modstykke*.

Komme vi nu endelig til *Politiet*, da beretter *Herodot*, at *Amasis*, som sønderrev sit eget Lede-Baad, satte hele Folket under Politiets specielle Opsyn, der var saa strængt, at hvem der ikke *aar lig* af sig selv gjorde Rede for hvoraf han levede, havde allerede derved sit *Liv forbrudt*, og til hans Tid maae vi da vel henføre hvad *Diodor* fortæller om *Tyveri*, som en lovlig *Nærings-Vei* i Ægypten, naar Man blot lod sig *indskrive* for den og bragde Politiet Kosterne. Da fik nemlig Tyven for sin Umage *Fjerde-Parten* af Kosternes Værdi, som *Eier-Manden* maatte betale, saa ingen Tyv, der forstod sit Haandværk og tænkte billig, kunde ønske sig et sikkrere Levebrød eller bedre Hælere**Herod. II. 173. 77. Diodor I. 50.* At Ægypternes Ærbødighed for *Tyve-Rænker*, som Høiden af Viisdom, var ældgammel, var imidlertid af Præsternes Fortælling om Rampsenit, saa Tyvene har vist altid havt bedst af det strænge Politi i Ægypten, som *Amasis* vel kan have skiærpet men har ingenlunde indført; thi allerede i *Josephs* Tid see vi at i det Mindste *Fremmede* maatte være godt beredt paa skarpt Forhør eller berede sig til Døden, og hvor Politiet skal holde saa vaagent Øie med de Fremmede, kan det umueligt tabe de Indfødte af Sigte. I et Land desuden, hvor der skulde holdes Syns-Forretning over alle de Hunde og Katte der døde, hvor Lægerne nøiagtig skulde følge de gamle Recepter, hvor den der kureerde for Hoved-Pine ingenlunde maatte kurere for Tand-Pine, og hvor titusinde andre Smaating daglig maatte iagttages, kan Man nok vide, Politiet altid har spilt en Hoved-Rolle, og kan ikke uden Gru tænke sig den 139Aand og de Kundskaber saaledes indspærrede, der kun ved den frieste Virksomhed kunde føre Menneske-Slægten frem paa sin store Løbe-Bane til Forklarings-Maalet. Faaer Man derfor først Syn paa den sælsomt indviklede men mesterlig udførte, glimrende Bedrift af Forsynet, hvorved Israeliterne lærde *Ager-Dyrkning*, *Handværker* og borgerlig Tugt, *Leviterne* lærde at regne og skrive, at veie og maale, og *Moses* opdroges til den statsklogeste og mest videnskabelige Mand i Old-Tiden, Altsammen paa Ægypternes Bekostning, uden at der dog gik det Mindste tabt af den høie Tanke-Flugt, den rige Livs-Fylde og den varme Friheds-Følelse, der udmærker *Abrahams* Hyrde-Stamme og maatte udmærke det *Prophetiske* Folk, der skulde kundgiøre Slægtens Bane og styre dens Fjed; faaer Man først Syn derpaa, da er det kun med Møie Man river sig løs fra den store Betragtning, der frister til at blive fyrretive Aar i Ørken, før Man gaaer videre; men videre maae vi dog nu ufortøvet, og afbryde vel bedst med den Bemærkning, at, efter Præsternes Tale om Hyrde-Kongerne, maa *Joseph* med temmeligt Held have prøvet paa at omskabe alle de ægyptiske Indretninger i en bedre Aand, hvorved Planen med Israeliterne og *Moses* er blevet betydelig fremmet.